

Leo Trotskij: Ett ångfartyg är inte ett ångfartyg utan en pråm

[När Trotskijs bok 1905 gavs ut på ryska första gången 1922 gick den bolsjevikiska historikern M N Pokrovskij i svaromål mot de delar av boken som behandlade särdragen i Rysslands historiska utveckling. Delar av denna diskussion ingår som kapitel 27 i boken. Nedanstående artikel är ett svar på en annan av Pokrovskijs artiklar, från Pravda 21 juli 1922. Trotskijs svar fanns i Pravda nr 149, 22 juli 1922.]

Kamrat Pokrovskij kallade den artikel han skrev mot mig igår för ”något slags svar till kamrat Trotskij.” I sanning var det ”något slags”... Det var inget svar.

1. Kamrat Pokrovskij förklarade mycket ingående att om jag hade haft rätt så skulle jag ha uttryckt mig kortare: min artikel var en och en halv gång så lång som hans. Jag erkänner, Michail Nikolajevitj, att jag inte mätte den! Men mina litterära erfarenheter har övertygat mig om att det är mycket lättare att gå vilse i en kort artikel än att komma fram till sanningen i en lång.

2. Kamrat Pokrovskij förkunnade att tanken på Rysslands primitiva ekonomiska karaktär var en fördom och upprepade det skarpt, definitivt som en skollärare, utan några förbehåll. Det han skrev i sin förra artikel är fullständigt motsägelsefullt. Varför frågar kamrat Pokrovskij mig om handelskapitalismens utveckling var ett steg framåt eller bakåt jämfört med vad som fanns innan? Jag förstår inte. Detta är dessutom uppenbarligen något från den gamla repertoaren, vid tiden för kampen mot narodnikismen. Så vilken är slutsatsen? Kamrat Pokrovskijs slutsats är att Ryssland var underutvecklat – men (!) att det var en underutveckling jämfört med ”europeiska förhållanden” och inte med förhållandena i Ryssland innan handelskapitalets uppkomst. Jaha, där har ni det! Det är första gången jag fått veta att man kan tala om 1500-talets underutveckling jämfört... med 1400-talets. Vi syftar givetvis på jämförelsen mellan Ryssland på 1500-talet och andra århundraden med dagens Västeuropa. I recensionen av min bok vederlägger kamrat Pokrovskij¹ tanken på Rysslands underutveckling med det faktum (eller rättare sagt med hans påstående, eftersom det i själva verket inte är något faktum) att den ryska ekonomin på 1500-talet inte var mer primitiv än 1200- eller 1300-talets franska ekonomi. Hur ska man då definiera underutveckling?! När allt kommer omkring härstammar alla människor från aporna. Rysslands ekonomiska utveckling på 1500-talet stod inte på en lägre utvecklingsnivå än Europas ekonomi på 1200-talet. Kör för det. Men det är trots allt en underutveckling på tre sekel. Man måste förmoda att den tsaristiska makten på 1500-talet var tvungen att räkna med statliga organisationer som inte kom från 1200-talet, utan ojämförligt mycket mer utvecklade organisationer. Vad ledde det till? En oerhörd intensifiering av den ryska ekonomins krafter, till att tsarismen sög åt sig en större andel av landets inkomster än vad som ägde rum i väst. Därmed blev det andra styrkeförhållanden mellan statsorganisationen och de härskande klasserna – till förmån för statsorganisationen. Om man inte förstår denna ”annorlunda” gruppering av styrkorna kan man inte ens nu förstå oktoberrevolutionen, precis som det hade varit ännu mer omöjligt att för två årtionden sedan förutse dess inre sociala mekanismer.

3. Av naturliga orsaker var vår ekonomiska utveckling långsammare, men Europas närvaro tvingade utvecklingen att accelerera, och detta tryck märktes mest bestämt via militärapparaten (under Peter den store, Alexander II:s reformer, 1905, 1914-1917). Kom vi ikapp Europa? Nej, långt därifrån. Därmed fick den ekonomiska utvecklingen en ytterst motsägelsefull karaktär: från början till slut hopades enorma ytterligheter, en mycket stor fientlighet mellan stad och landsbygd, etc. Däri ligger vår ”säregenhet”.

4. Och på senare tid? I sin sista artikel sa Pokrovskij (och citerade sig själv): ”Förekomsten av både den enkla vetenskapen och dess senaste ord har lett till att fördomen om Rysslands underutveckling

¹ *Krasnaja Nov'*, nr 3, s 150.

och långsamma utveckling jämfört med länderna i väst har stärkts.” Återigen ”fördomar”. Men det finns objektiva kriterier för underutveckling: *arbetsproduktiviteten*. Om kamrat Pokrovskij går med på att betrakta Ryssland som en nationalekonomisk helhet, då förefaller det som om landet just innan kriget hade en flera gånger lägre produktivitet än de ledande kapitalistiska länderna. Därmed fortsatte Ryssland att vara ett ekonomiskt underutvecklat land. Men som jag har visat i min bok skapades det på denna underutvecklade grund, och stimulerat av väst, högt kvalificerade ekonomiska grupperingar som var av enorm betydelse för vårt lands totala utveckling. Och på basis av denna högstående kapitalistiska utveckling utvecklades proletariet och formades dess ideologi – ett faktum av avgörande politisk betydelse för Rysslands öde.

5. Men det finns något oväntat! ”Att Rysslands utveckling är den sorts utveckling som ett kolonialt land genomgår är just en av mina irrläror...” Så i sina ”irrläror” hävdar kamrat Pokrovskij raka motsatsen till det han säger i sin ”ortodoxi”. *De underutvecklade ländernas utveckling är en kolonial utveckling*. Hur kan man kalla Rysslands underutveckling för en sägen och en fördom och samtidigt anse att Rysslands utveckling är kolonial?!

6. Men poängen är att kamrat Pokrovskij genom att medge den koloniala sortens utveckling därmed brännmärker att ”böja pinnen för långt åt ena hållet”. Han medger till och med att Europa hade oss i släptåg. Så det har alltså visat sig: det var ingen underutveckling, men vi var tvungna att dras i släptåg. Men kamrat Pokrovskij tröstar oss och sig själv med tanken: om vi drogs i släptåg så innebär det att det fanns ”en pråm och inte bara ett tomrum”. Men varför måste *underutveckling* betyda ett tomrum? Och om Rysslands utveckling var så primitiv, fortsätter kamrat Pokrovskij, ”varför förvandlades då inte Ryssland formellt till en koloni?” Denna fråga är rent retorisk och är hursomhelst missriktad. Jag har besvarat den tillräckligt noga. Närmare bestämt ställer jag i första kapitlet i boken 1905 frågan på ett annat sätt: antingen skulle den ryska staten falla i kamp mot högre organiserade stater eller så var hon tvungen att på ett drastiskt sätt koncentrera landet ekonomiska krafter. Mitt svar är: ”Den ryska nationella ekonomin var *inte längre tillräckligt primitiv* för att tillåta den första lösningen. Staten föll inte samman. Den började växa, till priset av ett fruktansvärt tryck på landets ekonomiska krafter.”² Jag böjde alltså inte alls pinnen för långt åt ena hållet. Jag förnekade inte att det fanns ”pråmar”, utan tog tvärtom på alla sätt hänsyn till dem. Jag förnekade bara att *pråmar och ångfartyg är samma sak*.

Allt annat som Pokrovskij säger i sin artikel är tyvärr bara ”något slags”. Det är obegripligt vad citaten från Marx antas visa, de rörliga hänvisningarna till författare, förvrängningen av mitt exakta angivande av den övergripande ekonomiska utvecklingens felaktigheter, oformliga diskussioner om struvism, och inte helt lyckade aforismer om kadeterna. Kamrat Pokrovskij började med att kalla uppfattningen om Rysslands efterblivna och unika ekonomiska utveckling för en *sägen*. Men han slutar så här: ett ångfartyg – är inte ett ångfartyg, men vi hade i alla fall en pråm. Man skulle mycket väl kunna stanna här. Kombinationen av ett ångfartyg och en pråm gjorde det möjligt att leda oss genom oktober. Kanske denna bild kommer att göra det möjligt att även närma oss den historiska sanningen.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

---

2 Leo Trotskij, *Året 1905*, Farsta: Förlaget Rättvisböcker, 2011, s 22. Kursivering tillagd.